

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi İlker AKTÜKÜN

İSTANBUL – 2022

ÖZ
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞININ NEDENLERİ
MURAT BARIŞ¹

Birinci Dünya Savaşı 1914-18 yılları arasında geçmiş, dünya tarihi açısından en önemli savaşlardan biridir. Büyük dünya ülkelerinin İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri olarak ikiye bölündüğü bu büyük savaş tarihin en yıkıcı savaşlarından. Bu makalenin temel amacı Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına neden olan siyasi ve ekonomik sebepleri incelemektir. Bu nedenlerin başında, gelişen ve büyüyen ülkeler arasında rekabet ve sömürgeciliğin yayılması gelmektedir. Diğer önemli sebep Fransız İhtilali ile tüm dünyayı etkisi altına alan milliyetçilik akımıdır. Sonrasında devletler arasında ortaya çıkan bloklaşma ve silahlanma yarışı da savaşın başlamasında önemli etkenler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi
sömürgecilik, milliyetçilik

ABSTRACT
CAUSES OF THE FIRST WORLD WAR
MURAT BARIS

The First World War is one of the most important battles in the past world history between 1914-18. This great war in which the countries of the great world were divided into Entente Powers and Central Powers. It is one of the most destructive wars in history. The main purpose of this article is to examine the political and economic causes that led to the beginning of the First World War. At the beginning of these reasons, competition and the spread of colonialism among developing and growing countries come. Another important reason is the current of nationalism that affected the whole world with the French Revolution. The bloc and arms race that emerged between the states afterwards were also important factors in the beginning of the war.

Keywords: World War I, Industrial Revolution, French Revolution, colonialism, nationalism

¹ İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı 1914-1918 yılları arasında birçok dünya ülkesinin İtilaf ve İttifak Devletleri olarak ikiye bölündüğü, dünyadaki en büyük savaşlardan biridir. 1882’de Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifak’ı, Rusya, Fransa ve İngiltere’de Üçlü İtilaf devletlerini oluşturmuştur. Fakat 1915 yılında savaş başladıktan sonra İtalya taraf değiştirerek İtilaf Devletleri’ne katılmıştır. Yine savaş başladıktan sonra Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Japonya ve ABD İtilaf Devletleri’ne katılırken, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan ise İttifak Devletleri’ne katılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı’nın en önemli nedenlerinden biri Fransız Devrimi ile dünyaya yayılan milliyetçilik düşüncesi olmuştur. Sanayi Devrimi ile sanayileşme konusunda büyük adımlar atılmaya başlanınca hammadde arayışı da ortaya çıkmıştır. Yine bu dönemde üretim artışından sonra silahlanma yarışına da girilmiştir. Bunlardan dolayı gelişen ülkeler sömürge devletleri arayışına girmişlerdir. Böylece ortaya çıkan sömürgecilik Birinci Dünya Savaşı’nın diğer önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Bir diğer sebep ise Almanya ve İtalya’nın siyasi birliklerini kurmalarından sonra Avrupa’da bloklar ortaya çıkması ve devletler arası bloklaşmanın görülmesidir.

28 Haziran 1914’te Avusturya- Macaristan veliahtı Fransız Ferdinand ve eşine, Gavrilo Princip adlı bir Slav milliyetçisi tarafından düzenlenen suikast Birinci Dünya Savaşı’nın ilk bahanesi olmuştur. Saraybosna’da meydana gelen bu olay, gerçek bir savaş sebebi olmamasına rağmen, Büyük Savaş’ın başlamasına sebep olmuştur.²

² Jacques Pauwels. **Büyük Sınıf Savaşı**, çev. Çağdaş Sümer, İstanbul, Yordam Kitap, Şubat 2019, s.135

Sanayi Devrimi

İlk olarak İngiltere’de ortaya çıkan Sanayi Devrimi, başta buhar gücü ile çalışan makinaların keşfedilmesi ile makineleşmenin başlaması anlamına gelmektedir. İnsanlığı değişime uğratan, ekonomi ve toplumsal yapıyı etkileyen bu durum, İngiltere’den sonra Avrupa ve Amerika’ya da yayılmıştır. Sanayi Devrimi ile köyden kente göçler çoğaldığı için şehirlerde nüfus artışı olmuştur. Böylelikle daha fazla işçi gereksinimi ortaya çıkmıştır. İnsan hayatında teknolojik gelişmeler olsa da bir yandan sömürgecilik yayılmıştır.

Sanayi Devrimi basitçe makine kullanımına geçiş olarak adlandırılmış olsada, ilk uygarlıklar da değirmenler, vinçler, tekstilde kullanılan çıkrıklar gibi bazı makineleri kullanmışlardır. Sanayi Devrimi’nde fark yaratan durum artık kol gücü değil, başta buhar olmak üzere çeşitli güç kaynaklarının kullanılmaya başlanmasıdır. 1765’te James Watt’ın daha az yakıtla daha fazla güç sağlayan yeni buhar makinesi Sanayi Devrimi’nin simgesi haline gelmiştir. Bundan sonra buhar makineleri, tekstilde, metal işlerinde ve imalat makineleri gibi birçok alanda kullanılmaya başlanarak yaygınlaşmıştır.³

I.Sanayi Devrimi’nde buhar gücü ile başlayan yenilikler 19.yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında çelik üretimi başta olmak üzere petrol, teknolojik gelişmeler ve yeni buluşlar ile daha ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Bu yeniliklerin ortaya çıktığı dönem II. Sanayi Devrimi olarak adlandırılmıştır. I.Sanayi Devrimi’nin etkisi ile tekstil sektöründe ortaya çıkan üretim, 1855’te çelik üretimi ve sonrasında petrol endüstrisindeki gelişmeler ile devam etmiştir. 1877’de telefonun, 1887 ‘de ise radyonun bulunması gibi yeni buluşlar ile insanlığın hayat tarzı da köklü biçimde değişmeye başlamıştır.

1855 yılında Bessemer’in fırını ile gündelik hayata giren çelik, demiryolları, köprüler, bina iskeletleri ve savaş teknolojisinde de kullanılmaya başlanmıştır.1860-

³ İlker Aktükün, **Ders Notları**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, s.13-14

70 yılları arasında petrol endüstrisindeki gelişme ile, sanayide kömürün yerini petrol almaya başlamış ve petrol bulunan coğrafyalar değerli olmuştur. Dretnot olarak anılan, yapımında yoğun olarak çelik kullanılan ve petrol gibi yakıtlar ile çalışan savaş gemileri 20. Yüzyılın başında sömürgeci güçler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.⁴

İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi, bölge bölge gelişmiş, artan hammadde ve üretim ihtiyacı ile madenlere yakın bölgelere kasaba ve şehirler kurulmuş ve nüfus da kalabalıklaşmıştır. Bu devrim ile İngiltere en ileri sanayi ülkesi haline gelmiştir.⁵

İnsanlık tarihinin ikinci önemli dönüm noktası olarak görülen Sanayi Devrimi ile insan hayatında köklü değişiklikler ile büyük oranda nüfus artışı gerçekleşmiştir. Bu devrim nüfus artışının ekonomideki büyümeyi engellemediği tek başarılı örnektir. Aynı zamanda daha fazla üretim, daha fazla hammadde ihtiyacı, daha fazla tüketim, daha fazla ulaştırma ve daha fazla insana çalıştıran fabrikaların ortaya çıktığı bir devrim olmuştur.⁶

Birinci Dünya Savaşı’nın En derindeki gerçeğin Avrupalı büyük devletlerin daha fazla sömürü hırsı olduğunu söyleyebiliriz. Ama görüntüye göre de bir suikast sebep olmuş ve savaş patlak vermiştir.⁷ Gelişen ülkelerde ekonomik üstünlüğün elde edilmesi sömürgeciliğin yayılmasına sebep olmuştur.

Fransız Devrimi ve Milliyetçilik

Fransız Devrimi öncesinde Fransa’da halk, ayrıcalıklı sınıflar olan ruhbanlar, soylular ve bunların dışındaki bütün halk kesimini içeren üç zümreden oluşmuştur. Üçüncü zümrenin büyük çoğunluğunu köylüler, zengin ve eğitilmiş insanlardan oluşan tüccarlar ve esnaflar gibi burjuva kesimi ve işçiler içeriyordu. Nüfusun çoğunluğunu

⁴ Bkz: (3) Aktükün

⁵ A.Mesut Küçükcalay, ‘Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi’ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1997, s.2(Güz), s.52

⁶ A.g.m. Küçükcalay, s.52-53

⁷ Mustafa Fırat Gül, ‘Savaşa Düşen Mahkuma Sarılır mı? I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti’nin Mahkumlardan Faydalanma Düşüncesi’,BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 2020,cilt:20,sayı 3,s.742

oluşturan köylülerin hem ruhbanlara hem de soylulara ağır vergiler ödüyor olmaları onların sisteme olan tepkilerini büyütüştür. Ayrıca, yine üçüncü zümrede yer alan burjuva sınıfı, ruhban ve soyluların siyasal ayrıcalıklarına karşı çıkmaya başlamış ve siyasette söz hakkı istemeye başlamışlardır.⁸

Aydınlanma filozoflarının da etkisiyle kültür seviyesi artan, değişen ve gelişen toplumda eski öğretilerde sarsılmaya başlamıştır.

Ruhbanlar, soylular ve halk kesimlerinden oluşan üçüncü zümrenin temsilcileri Genel Mecliste toplandılar. Sınıflara göre oy kullanılan mecliste daha fazla nüfusa sahip halk bir oya sahip oluyordu. Halkın yönetimde daha fazla söz sahibi olmasını isteyen üçüncü zümrenin bu istekleri Kral Louis tarafından geri çevrilince halkın temsilcileri 9 Temmuz 1789'da toplanarak kendilerini Kurucu Meclis olarak ilan etmişlerdir. 14 Temmuz'da askerlerle girdikleri çatışmada, halkta oluşan Bastilla Hapishanesi'ni ele geçirmişlerdir. Sonrasında Kurucu Meclis 26 Ağustos 1789'da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni yayınlamıştır.⁹

Kurucu Meclis feodal ayrıcalıkları kaldıran Fransa'nın ilk Anayasasını hazırlamıştır. Bu anayasaya göre vatandaşlar aktif ve pasif olarak ikiye ayrılmıştır. 25 yaşın üzerindeki aktif vatandaşlar oy kullanma hakkına sahip olmuştur. Anayasayı imzalamadan yurt dışına kaçmaya çalışan Kral Louis yakalanarak geri getirilmiş, 13 Eylül 1791'de anayasayı imzalamıştır.¹⁰

Fransa'da ortaya çıkan bu yeni değişimler diğer Avrupa monarşilerini de rahatsız etmeye başlamıştır. Avusturya Kralı II. Leopold, eski düzenin yeniden gelmesi fikrini savunmuştur. Onun ölümüyle tahta geçen II. François için bir savaş fikri belirlemeye başlamıştı. II. François'in verdiği uyarıyla toplanan Yasama Meclisi Avusturya ve Prusya'ya karşı savaş açmıştır. Avusturya ve Prusya ordularının komutanı Brunswick Dükü, krala karşı ayaklananların kılıçtan geçireceğini ilan

⁸ Bkz: (3), Aktükün, s.15-16

⁹ Bkz: (3) Aktükün, s.18-19

¹⁰ Bkz (3) Aktükün, s.19

etmiştir. Çıkan çatışmada kral meclise sığınmak zorunda kalmıştır. Sonrasında Yasama Meclisi'nin kararıyla Fransız halkı anayasayı hazırlamak için bir Konvansiyon Meclisi seçmiştir. Böylece 21 Eylül 1792'de krallığın kaldırılmasına oy birliğiyle karar verilmiş ve 1804'e kadar süren I. Cumhuriyet Dönemi başlamıştır.¹¹

Fransız İhtilali ile dünya geneline eşitlik ve özgürlük düşünce yapısıyla birlikte milliyetçilik ilkesi de yayılmaya başlamıştır.

'Sosyalizmin aynı sınıf içindeki yoldaşlık fikrine karşı, milliyetçilik bir insanın kendi halkının mensuplarıyla yoldaş (Volksgenosse) olma ya da dönemde yine söylenegeldiği gibi aynı ırka mensup, 'ırkdaş' olma düşüncesini yüceltiyordu'¹² Milliyetçilik düşüncesine göre, artık sınıflar yoktu, halkın arasında dili, dini ve görünüşüyle fark edilen yabancılar vardı ve düşman bunlardı. Bütün ülkelerdeki insanlar, kendi halkının kutsanmış bir ırkın üyesi olduklarına inandırıldıkları için, milliyetçilik zehirli bir ırkçılığa dönüşmüştür. Bir kişinin kendi halkını, dilini ve dinini yüceltirken, diğer halkları aşağılaması büyük güçler arasındaki ilişkileri geri dönülmez şekilde bozmuştur.¹³

Fransız ihtilalinin sonuçlarından biri de dünya geneline milliyetçilik düşüncesinin yayılmış olmasıdır. Böylece ortaya çıkan ve yayılan milliyetçilik akımı 1. Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan önemli etkilerden birisi olmuştur.

Avrupa'da Blokların Ortaya Çıkışı

Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan milliyetçilik hareketi ile ulus devletler kurulmuştu. Bu ulus devletlerin kurulması ile de parçalanmış olan İtalya ve Almanya devletleri tekrar birleşerek siyasi birliklerini sağlamışlardır.

¹¹ Bkz (3), Aktükün, s.20

¹² Bkz (2) Pauwels, s.56

¹³ Bkz (2) Pauwels, s.56-59

İtalya'nın birleşmesi için monarşistler, cumhuriyetçiler ve papalık yanlılarının destekleri haricinde 1848 devrimlerinden sonra, Mazzini, Garibaldi ve Kont Cavour adlı halk kahramanları da İtalyan Birliğinin kurulması için halkı ayaklandırmaya çalışmışlardır. Fransa imparatoru III. Napolyon, Kont Cavour ile anlaşarak İtalyan Birliğinin kurulmasına yardım etmiştir. Avusturya'nın Piemonte ordusunun silahsızlandırılması isteğine karşı çıkan Piemonte 1859'da Avusturya'ya savaş açmıştır. Avusturya'nın yenilmesiyle Kuzey ve Orta İtalya'daki devletler ile Güneydeki Napoli ve Sicilya'da İtalyan birliğine katılmıştır. Sonrasında Venedik yapılan halk oylaması ile ve Roma III. Napolyon'un Prusya ile savaşı kaybetmesiyle İtalyan Krallığına katılmışlardır. Ve 1871'de Roma İtalya'nın başkenti ilan edilerek İtalyan Birliği sağlanmıştır.¹⁴

1815 Viyana Kongresi sonrasında Almanya 39 devletli bir konfederasyon olarak kalmıştı. Bu devletlerin en büyüğü Prusya'dır. Parça parça olan Almanya'nın birleşmesine en büyük katkısı olan Prusya Başbakanı Bismarck olmuştur. Bismarck ilk olarak 1864'te Danimarka ile girdiği savaşı kazanmış, ertesinde Avusturya'ya savaş açmış ve savaş Avusturya'nın da yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Prusya Kuzey Almanya Birliğini oluşturduktan sonra Güneydeki Alman devletlerini de bir araya getirmek istiyordu ve bunun için Fransa ile bir savaş yapılması gerekiyordu. 1870'te Prusya ve Fransa arasında çıkan savaşta Fransa yenilgiye uğramış ve 1871'de Alman İmparatorluğu ilan edilmiştir.¹⁵

Bismarck Almanya siyasal birliğini ilan eder etmez, bir ittifak zinciri kurarak, Fransa'yı yalnızlaştırmaya çalışmıştır. Bunun için Avusturya ve Rusya ile yakınlaşmıştır. İlk olarak Üçlü İttifak'ın ilk ayağı Avusturya ile sonrasında Rusya ile anlaşma yapmıştır. Sonrasında 1888'de tahta geçen II. Wilhelm Bismarck için önemli olan Rus dostluğuna sıcak bakmamış ve 1890 'da Bismarck'ın istifasından sonra Rusya ile olan ilişkilerini soğutmaya başlamıştır.¹⁶

¹⁴ Bkz (3) Aktükün, s.49-51

¹⁵ Bkz (3) Aktükün, s.51-53

¹⁶ Bkz (3) Aktükün, s.62-64

I.Dünya Savaşı öncesinde yaşanan büyük krizlerden birisi Balkan Savaşlarıdır.1912-1913 yılları arasında Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'dan oluşan Balkan devletleri Osmanlı'nın Balkanlardaki varlığından rahatsız oldukları için Osmanlıya savaş açtılar. Balkan birliği karşısında Osmanlı yenilgiye uğrayarak toprak kaybetmiştir. Sonrasında Bulgaristan'ın daha fazla toprak almasına karşı çıkan Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve Romanya Bulgaristan'a savaş açmış ve II: Balkan Savaşı başlamıştır. Bu savaş Bulgaristan'ın yenilgisi ile sonuçlanmış, Osmanlı ise kaybettiği Edirne'yi geri almıştır.¹⁷

Böylece Avrupa'da bloklaşmanın temelleri atılmış oluyordu. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında Üçlü İttifak'ı, diğer tarafta Rusya, Fransa ve İngiltere'de Üçlü İtilaf'ı oluşturmuşlardır. Bloklar arasında giderek artan silahlanma yarışı 1914'te bir suikast ile Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olmuştur.

¹⁷ Bkz (3) Aktükün s.62-64

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerine baktığımız zaman yaşanan devrimlerin hem olumlu hem olumsuz sonuçları olduğunu görmekteyiz.

Sanayi devrimi ile sanayide ve üretimde meydana gelen büyüme ve artış, insan gücü yerine geçen makineleşme insanlığı da büyük ölçüde değişime uğratmıştır. Telefonun ve radyonun icadı gibi yeni buluşlar ve teknolojik gelişmeler insanların hayat tarzında kolaylıklar sağlamış ve köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Daha ucuza ve daha çok üretim yapılması ile insanların refah seviyesi de artmıştır.

Bu devrimin olumsuz sonuçlarını değerlendirdiğimiz zaman şunları görmekteyiz. Güçlü ve gelişen ülkeler hammadde ihtiyaçlarını karşılamak için sömürgecilik arayışına girmişlerdir. Bu durum zayıf ve geri kalmış ülkeler için büyük sıkıntı oluşturmuştur. Büyük ülkeler arasında başlayan sömürgecilik yarışı bir rekabete dönüşmüştür. Hammadde ihtiyacından doğan sömürgecilik Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan önemli olaylardan bir tanesidir.

1789'da gerçekleşen Fransız Devrimi'nin Birinci Dünya Savaşı'na önemli bir etkisinin olmasının nedeni, bu devrimle ortaya çıkan milliyetçilik ilkesidir. Fransa'da ortaya çıkan eşitlik, insan hakları, adalet ve özgürlük düşünceleri ile birlikte milliyetçilik ilkesi zamanla tüm dünyaya yayılmış ve etkili olmaya başlamıştır. Tarihin dönüm noktalarından biri olan Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasında en önemli nedenlerden birisidir.

Dağınık halde bulunan çok uluslu milletler siyasi birliklerini kurmaya başlamışlar ve böylece bloklaşmanın da temeli atılmış oldu. Silahlanma yarışının başlaması, Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini sağlamalarından sonra devletler arasında ortaya çıkan bloklaşma da Büyük Savaş'ın çıkmasına neden olan etmenlerden bir tanesi olmuştur.

KAYNAKÇA

Aktükün,İlker: **Ders Notları**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Gül, Mustafa Fırat: '**Savaşa Düşen Mahkuma Sarılır mı? I. Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti'nin Mahkumlardan Faydalanma Düşüncesi**',BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 2020,cilt:20

Küçükkalay, A.Mesut :'**Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi**'
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1997, s.2(Güz)

Pauwels, Jacques: **Büyük Sınıf Savaşı**, Çev. Çağdaş Sümer, İstanbul, Yordam Kitap,
Şubat,2019